

2. Газета «День».
3. Газета «Дзеркало тижня».
4. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / Редкол.: О. С. Мельничук (голов. ред. та ін.). К., 2003. Т.4. Н-П. 656 с.
5. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. К.: Вид-во «Українська рад. енциклопедія», 1974. 776 с.
6. Словник іншомовних слів / За ред. О. С. Мельничука. К.: Вид-во «Українська рад. енциклопедія». Вид. 2-е, випр. і доп., 1985. 966 с.
7. Сучасний словник іншомовних слів / Укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. К.: Довіра, 2006. 789 с.
8. Словник української мови: в 11 т. К.: Наук. думка, 1974. Т. 5. 689 с.
10. Юридична енциклопедія: В 6 т. К.: Укр. енциклопедія. 1998. т.4: Н-П. 2002. 720 с.

Полтавський Андрій Олександрович,
помічник директора Київського науково-
дослідного інституту судових експертиз
Міністерства юстиції України

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КРИМІНАЛІСТИКИ ТА СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

1. У 2012 році за ініціативи Національного органу стандартизації Австралії – недержавним органом Австралії із розроблення стандартів «Standards Australia» – Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) було створено *проектний комітет 272 «Криміналістика» (ISO PC 272 «Forensic Sciences»)*. У тому ж році за ініціативи Європейського комітету зі стандартизації (CEN) – міжнародної неприбуткової організації, основною метою якої є сприяння розвитку торгівлі товарами та послугами через розроблення та запровадження європейських стандартів – створюється *проектний комітет 419 «Процеси криміналістики» (CEN/PC 419 «Forensic Science Processes»)*. Згодом зазначені проектні комітети перетворюються у постійно діючі *технічні комітети (TC)*.

У 2018 році ISO TC 272 «Forensic Sciences» було опубліковано першу та другу частини міжнародного серійного стандарту ISO 21043-1:2018 «Forensic sciences – Part 1: Terms and definitions» («Криміналістика. Частина 1. Терміни та визначення понять»), ISO 21043-2 «Forensic sciences – Part 2: Recognition, recording, collecting, transport and storage of items» («Криміналістика. Частина 2. Виявлення, фіксування, вилучання, транспортування та зберігання

об'єктів»). Перша частина серії 21043 гармонізується Європейським комітетом із стандартизації у тому ж 2018 році, друга – у 2020 році [1, 2].

На даний час ISO TC 272 «Forensic Sciences» розроблюються три частини стандарту 21043 щодо експертування доказів (аналізування, інтерпретування та звітування), що матимуть свій тезаурус, роботу над якими планується завершити у 2022-2023 роках.

2. У 2018 році за ініціативи Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України (НДІСЕ) Національним органом стандартизації України – Державним підприємством «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» – з метою вдосконалення національної системи стандартизації у сфері криміналістики та судової експертизи створено Технічний комітет (ТК) «Судова експертиза» (наказ від 07.05.2018 № 125) із присвоєнням йому реєстраційного номеру 192 та уповноваженням Київського НДІСЕ на здійснення функцій секретаріату *ТК 192 «Судова експертиза»* (ТК 192).

На сьогоднішній день ТК 192 розроблюються 30 проєктів ДСТУ, з яких:

- 6 проєктів знаходяться на остаточному етапі завершення перед прийняттям та оприлюдненням;

- 24 проєкта знаходяться на різних етапах розроблювання.

Слід зазначити, що 19 із 30 розроблюваних стандартів – стандарти на терміни та визначення понять. При розробленні таких стандартів застосовується як основний ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять», що відповідає міжнародному стандарту ISO 704:2000 «Terminology work – Principles and methods (Термінологічна робота. Засади та методи) у частині «Вимоги до терміна» та «Вимоги до визначення поняття» [3].

3. У ході розроблення термінологічних стандартів одним із етапів є обов'язкове погодження їх (стандартів) остаточної редакції з ТК 19 «Науково-технічна термінологія».

При такому погодженні першої та другої частин серійного міжнародного стандарту ISO 21043, зазначених вище, виникло питання щодо написання, наприклад, словосполучення «виявлення, фіксація, вилучення ... об'єктів», термінів «експертиза», «аналіз», «інтерпретація», «звітність», що зустрічаються як позначення процесів і в сучасній літературі з криміналістики та судової експертизи. Саме вони (словосполучення та терміни) стали на певний час каменем

спотикання для розробників.

У п. Г. 5.1.1 підрозділу Г. 5.1 «Іменники для позначання процесів і їхніх наслідків» додатку Г.5 «Деякі особливості утворення термінів в українській мові» ДСТУ 3966:2009 визначено наступне: «Українська мова, на відміну від російської, має властивість не тільки в дієсловах, а й у віддієслівних іменниках розрізняти назви незавершеного й завершеного процесів, а також їхніх наслідків. Російським дієсловам *изменяет* і *изменит* відповідає один російський іменник *изменение*, що позначає і незавершений процес, і завершений процес, і наслідок цього процесу (продолжительность изменения, результат изменения і сравнение изменений). Українською мовою маємо три іменники: змінювання, змінення та зміна. Тому треба правильно вживати ці іменники у словосполучах: тривалість змінювання, результат змінення та порівнювання змін. Те саме можна сказати про іменники оцінювання, оцінення й оцінка; подавання, подання й подача; відбивання, відбиття й відбиток, деформування, здеформування й деформація; устатковування, устаткування й устаткування; розраховування, розрахування й розрахунок та багато інших. Не всі українські дієслова мають три спільнокореневі іменники на позначення процесових понять. Іноді це два іменники: спостереження та спостереження; експертування та експертиза тощо. Коли є паралельні форми дієслів (розтягувати та розтягати, розроблювати та розробляти), може бути чотири іменники: розтягування та розтягання, розтягнення й розтяг; розроблювання та розробляння, розроблення й розробка.

Іменники, утворені від дієслова недоконаного виду, характеризують незавершений процес, а іменники, утворені від дієслова доконаного виду, – завершений процес. Отже, потрібно розмежовувати терміни, що позначають такі процеси ...».

Відповідно до зазначених правил щодо написання іменників для позначання процесів і їхніх наслідків було погоджено наступну остаточну редакцію проблемних словосполучення та термінів:

- «**виявляння**, **фіксування**, **вилучання** ... об'єктів» (замість «**виявлення**, **фіксація**, **вилучення** ... об'єктів»);
- «**експертування**» (замість «**експертиза**»);
- «**аналізування**» (замість «**аналіз**»);
- «**інтерпретування**» (замість «**інтерпретація**»);
- «**звітування**» (замість «**звітність**»).

Чимало зауваг було до написання тих чи інших сталих словосполучень та термінів при погодженні інших проєктів ДСТУ. Наприклад:

- «заготованка» або «заготовина» замість «заготовка»;
- «патронна упора» замість «патронний упор»;
- «мітохондрійний геном» замість «мітохондріальний геном»;
- «писальний прилад» замість «пишучий прилад»;
- «машинозчитуваний проїзний документ» замість «машинозчитувальний проїзний документ»;
- «познаки» замість «позначки»;
- «гравіювання» замість «гравірування» тощо.

Необхідно ще раз підкреслити, що мова йде про сталі словосполучення та терміни, що увійшли вже протягом десятиліть у нормативні документи, підручники, посібники, методики, рекомендації і т. д., і т. п.

І наостанок. Визначена у цій доповіді стандартизація термінології є, поза усіляким сумнівом, перспективним напрямом удосконалення вживаної мови криміналістики та судової експертизи, хоча й не охоплює всі напрями юридичної науки. З огляду на останнє твердження, на наш погляд, виникла необхідність у створенні Технічного комітету «Юридична термінологія», у функції якого б входили питання розроблення термінологічних стандартів у галузі юриспруденції.

Список використаних джерел

1. EN ISO 21043-1:2018 «Forensic sciences – Part 1: Terms and definitions». URL : <https://standards.iteh.ai/catalog/tc/cen/696546f5-b78b-46ab-a0dd-e09eb5f25891/cen-tc-419>.

2. EN ISO 21043-2 «Forensic sciences – Part 2: Recognition, recording, collecting, transport and storage of items». URL : <https://standards.iteh.ai/catalog/tc/cen/696546f5-b78b-46ab-a0dd-e09eb5f25891/cen-tc-419>.

3. ДСТУ 3966:2009 «Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять». Держспоживстандарт України. Київ. 2010. 31 с.